

A' FELS. TS. ÉS K. KEGYELMES ENGEDE-
LEM MELLETT

A' MINDENES

GYÜLYTEMÉNY

III. LEVELE.

*Költ Komáromban, Szent Jakab-Havának
8-dik Napján, 1789-dik Esztend.*

*Mennyi emberek élhetnek most a' föld-
nek színén?*

Semmi sem bizonyítja-meg inkább az Isteni gondviselésnek böltseségét, melly szüntelen vigyáz a' Világnak igazgatására, mint az emberi nemzetségnek fenn tartása. Ez az Isteni gond, ki-tetfzik abban, hogy nem
C áll.

állván ellent a' fok vérengező hadakozások, döghalálok, pufztító áradások, egész Városokat hamuvá tevő gyúladások, föld-indúlások, ragadó nyavalyák 's egyéb tsapások; még is a' földön lakó embereknek számok tsak nem mindenkor egyforma. Ez az egyformaság vagy egyenlőség két dólgot tézfel. Az első ez, hogy a' Teremtő az emberekre úgy vígyáz, hogy ezek sem fzer felett meg nem szaporodhatnak, sem felettébb meg nem fogyhatnak. A' másik ez; hogy az emberi nemzetség meg-újúl minden harmintz, vagy leg-feljebb harmintz-ötödik esztendőben. — Ama nagy böltőségű Ánglus Halley a' Londoni Túdós Társaság' tagja, meg-mutatta igen hitéles Táblák által, hogy tizen-hét esztendő alatt elhal az emberi nemzetségnek fele. — Azután a' hihetőségnek reguláji fzerént meghatározza azt is, mitsoda reménysége lehet még akárkinek is életének terjedése felöl, p. o. lehet fogadni száz forintban egy ellen, hogy egy húsz esztendős ember el-él még esztendeig; nyóltzvanban egy ellen, hogy a' ki húszon-öt esztendős el-él még esztendeig; harmintz-nyóltzban egy ellen, hogy a' ki ötven esztendős, élhet még egyig. — A' mi az egész földön élő emberek' számokat illeti, hogy azt ki-találhassuk, közép útat kell azok közt tartanunk, a' kik

vagy

vagy fokra vagy kevésre tették: e' fzerént lakhatnak most a' földön hét száz húsz millió emberek. —

Az ISTEN nem engedi sem azt hogy az emberi nemzetség nagyon meg-szaporodjon, sem azt, hogy igen meg-fogyjon. Innen van, hogy az élet bizonyos határokba szorított; hogy együtt vévén az egész földet, a' hóltaknak 's születetteknek számai egyik a' másikat kevésse haladja-meg; és hogy mivel a' Férjfiak mind a' hajókázásokban, mind a' hadakozásokban sok szerentlenségeknél vagynak ki-tétettetve, azért több Férjfiak mint Afzszonyok születtenek. —

AZ ÚTAZÓKBÓL.

Amérika fel-találásának rövid le-írása.

Nem tzelünk szólni azokról a' próbákról, mellyeket a' Portugallusok tettek Áfrika szélein, hogy új és még esméretlen földeket találhassanak-fel: hanem azokat mint aprólékosságokat el-hagyván, által-megyünk Kolumbus Kristóf' találásaira; a' mellyek olly nagy változást tettek Európának kereskedésében 's egyéb állapotjában is, hogy egész figyelmetességünket meg-érdemlik. A' mellyeket említünk, vetjük azokat abból a' hiteles históriából: mellyet írt a' Kolumbus'

Fija, a' ki veszedelmes útazásainak társa, és többnyire minden tselekedetének szemlélője volt.

Kolumb Kristóf született Genuában, és egész Ifjúságát a' tengeren töltötte. Semmit sem tanult olly szorgalmasan, mint a' Föld' le-írását, és a' Világnak állapotját. Jól esmérte azokat az új földeket, mellyeket a' Portugallusok találtak-fel *Cap. Nao-tól* fogva *Cap. Verdig*, a' melly volt akkor az ő birodalmoknak határa.

A' több történetei között, személy szerént jelen volt egyfzer az Ifjabbik Kolumbus' hajóján, mikor ez négy Venétziai galerákat vagy evezőket ostromlott a' tengeren Szent Vintzentz' Szigete mellett. Szerentsétlenségből lángot vetett a' hajó, 's hogy a' tüztől meg ne eméztessék, a' tengerbe ugrott, 's hofzszas úszása után el-ért a' több hajóhoz, mellyekkel békefényben el-ment Lisboána. Ott okos maga viselése által rövid idő alatt sok barátokat szerzett. Nevezetesen pedig nagyon meg-kedvellette őt' egy Kis-afziszony, a' kinek Atyja nem régen holt-meg az előtt, 's a' kit édes Anyjának meg-egyezéséből feleségül vett. Noha valamelly kis szerentsére is kapott e' házasság által; de semmi sem tsiklándoztatta úgy az ő ízlését mint az, hogy az ő Ipájának Írásai között sok Jegyzésekre akadt, mellyek a' földnek 's tengernek akkor esmére-

tes

tes részeinek le-írásokban ötet világosították. Azoknak olvasásokra nagyon fel-gyúladt bene a' kívánság, hogy új földeket találhas-son-fel. Úgy gondolkozott, hogy lehetet- len az, hogy a' föld' golyobisának még ed- dig fel nem talált részeit mindenütt tsak vi- zek borítanak-el. Úgy vélekedett, hogy az Indiába való menetelre lehetne egyene- sebb utat találni, annál, a' mellyen szoktak jární a' Portugallusok, meg-kerülvén az egész Áfrikát. — Úgy képzelődött, hogy ha a' Napkeleti India szélesen terjed-ki, ha- marább el-lehetne oda jutni Napnyúgot- nak tartván. —

Illyen gondolatokkal el-ment a' Király- hoz, II-dik Jánoshoz, a' ki nagyon kapott akkor az új találmányokon, Ez figyelmete- sen hallgatta ötet egynéhány izben, ketseg- tette fok ígéretekkel; de mikor Kolumbus' elméjét ki-tanúlta, más Kapitányt küldött- el alattomban az új földnek keresésére; a' ki is minekutánna jó darab ideig keringett vól- na a' tengeren, semmi földet nem találván vízfsza-ment *Cap Verd* Szigetébe, a' hon- nan ki-indúlt. Meg-boszfzonkodván Kolum- bus a' Királynak ezen alattomban való ra- vaszfágán el-végezte magában, hogy Kasti- liába menjen, a' hol akkor Ferdinánd és Isa- bella uralkodtak. De elébb hogy sem ezt tselekedte vólna, a' maga testvérjét *Bárthe-*

lémit az akkori Ánglus Királyhoz VII-dik Henrikhez által-küldötte, hogy őt' szolgálattalokkal kínálja-meg. Kétség nélkül az Ánglusoké lett volna az új Világ, ha Barthelémít az úton a' tengeri tolvajok mindenétől meg nem fosztották volna; a' melly állapotjában fok ideig a' Királlyal nem szólhatott. Mikor a' nagy szegénység után magát fel-emelvén a' Királlyal beszéllhetett, már akkor a' Bátyja induló félben vólt a' Spanyol hajókkal az új földnek keresésére; minekutánna nyóltz egész esztendőig a' Spanyoloknak tudatlanságokkal 's kevélységekkel küszködött volna. Már éppen indulni akart Frantzia-Országba, vagy Angliába a' szegény Kolumbus, hogy ott is hasznos szolgálatjával kínálkozzon, a' mikor Isabella, Szent Angeló' Udvari Papjának kérésére meg-egygyezett benne, hogy Kolumbus el-küldet-tessék.

Minekutánna azért a' tengernek Admiráljának neveztetett, 's Királyi petsét alatt meg-ígértetett néki, hogy a' fel-találándó földnek Vitzé-Királya, 's minden tiztségeknek osztogatójok léfz, 's azonban minden jövedelemnek tizedét fogja bírni; el-indúlt három kis hajókkal, mellyek eleségekkel meg-rakattattak, és kilentzven emberekkel 1492-dik Esztendőben, Augustusnak harmadik napján. Mindjárt más nap kár esvén az egyik

egygyik hajóban, annak tsináltatása végett vá-
 rakozeniok kellett Kanaria Szigetében, On-
 nan ki-indúlt első Septemberben. Onnan
 más nap ért *Gomerába*, a' hol szükséges ivó
 vízzel 's fával meg-rakta hajóit. Septem-
 ber' hatodik napján el-indúlván onnan, tar-
 tott Napnyúgotnak, úgy hogy már 10-dik
 napján kilentz mértt-földdel túl-járt a' *Ferra*
 Szigetén. Ekkor fokban a' hajóban lévők
 között keservesen írtak, nem reménylvén
 hogy többé a' szárazt meg-láthassák. De
 Kolumbus nagy gazdagságot ígervén nekik,
 mindnyájan le-tsendesedtek.

Szeptembernek 12-dik napján 150. mértt-
 földnyire Ferra Szigetétől, láttak a' tengeren
 lebegni egy szörnyü nagy fának törökét,
 mellynek már régtől fogva kellett a' vízen
 lebegni. —

Tizen-ötödik napján mintegy három
 száz mértt-földnyire Ferra Szigetétől, és mint-
 egy öt mértt-földnyire hajójoktól, egy ször-
 nyü nagy világos testet láttak le-szállni a'
 tengerre, a' melly a' levegő-égben öfzve-
 tsoportozott 's meg-gyúladott gözölgés lehe-
 tett. Ugyan akkor nap láttak egy gémet is,
 fok zöld és farga füveket, és azok között
 úszkáló tengeri rákot; a' mellyekből azt hoz-
 ták-ki hogy a' száraztól nem mezfize lehetnek.
 Úgy tapasztalták, hogy a' tenger' vize is ke-
 vesebbé volt fós mint az előtt.

18-dik 19-dik 's 20-dik napjain is láttak fok madarakat; úgymint veres lúdakat 's gémekeket, a' mellyek a' meg-találandó földről nékik jó reménységet nyújtottak. Mennél nagyobb vólt ezen való öröök, annál nagyobb lett azután zúgolódások, midön látták hogy reménységekben meg-tsalattattak. Az ő zúgolódások annyira ment fokszor, hogy erővel vízfza akarták a' hajókat fordítani, szörnyü káromlásokkal illették Kolumbust, a' ki őket el akarja vezteni, 's nyilván kiáltozták, hogy ha vízfza nem akar térni, őt' meg-kötözvén a' tengerbe vetik, magok pedig vízfza felé mennek.

Septembernek 25-dik napján, Nap-nyúgot tájban Pinkon az egyik hajónak Kapitánya nagy fel-szóval kiáltott, *föld, föld!* a' melly szóra a' többek is nagy búzgósággal az ISTENnek hálaát adtak. Kolumbus jól tudta hogy nem föld az a' mit Pinkon látott; de még is kívánságokat akarván tenni, meg-egygyezett benne hogy feléje tartának. A' minthogy reggel felé semmit sem látván, újra el-kezdték zúgolódásokat, mellyeket Kolumbus fok biztatásokkal 's ígéretekkel igyekezett le-tsendesíteni. A' következő napokon láttak a' tengeren fok repülő halakat, a' mellyek hihető a' tengeri dísznóktól üzettetvén, fel-szóktek, és mintegy hajításnyira el-repülhettek.

Okto-

Oktobernek első napján, az egygyik hajónak Kapitánya, utazások' napjait' számba vévén, úgy találta, hogy öt száz hetvennyóltz mértt-földnyire vannak Ferra Szigetétől. A' Kolumbus' igaz jegyzései szerént voltak hét száz hét mértt-földnyire: de a' külömbbségről semmit sem szóllott, hogy a' Hajósokban nagyobb zúgolódás ne támadjon

Oktobernek 2-dik és 3-dik napjain, semmi leg-kissebb madarat sem láttak; a' mellyből azt hozván-ki, hogy a' szárazt elhagyták, kényszerítették Kolumbust, hogy térjen-vízszá annak keresésére. Minthogy azt Kolumbus nem akarta, annyira fel-zúdulnak ellene, hogy talám akkor mindjárt a' tengerbe vetették volna, ha némelly verebeknek 's egyébféle madaraknak látásokra dühösségek le nem tsendesedett volna. —

Oktobernek 7-dik napján néminémű homályos jelei láttattak a' száraznak, de senki nem kívánt felöle szóllani. A' Spanyol Király harmintz arany eküt ígért jutalmúl annak, a' ki leg-először a' földet meg-látándja: de hogy a' fok zürzavaros kiáltozásoknak elejét vehesse; meg-parantsolta azt is, hogy a' ki földet kiált, és harmad napra azután földet nem érnek, többé annak a' jutalomhoz semmi jussa ne légyen. Ez elent nem állván, fok zürzavarok estek a' kiáltozás miatt. Nevezetesen Oktobernek

7-dik napján a' Nina nevű hajónak Kapitánya egy ágyút ki-lövetett, 's vitorláját is öfve-húzatta annak jelenségére, hogy mindjárt a' szárazra érnek: de nem sokára hibájokról meg-győzöttetek. Meg-vígasztaltattak mind-azáltal más nap egy nagy madárnak és sok apróknak látások által. Kolumbus látván hogy már a' tengeren nem soká maradhat, el-végezte magában, hogy a' madaraknak repüléseket kövesse; követvén ebben a' Portugallusokat, a' kik sok apró Szigeteket így találtak-fel Afrika mellett.

Oktobernek 8-dik napján ismét láttak sok apró madarakat, 's azok között kacsákat is; a' levegő-ég is olly fris és szagos vólt, a' millyen szokott lenni Sevilában Aprilisben. De minthogy már a' Hajósok sok ízben meg-tsalattattak, a' leg-világosabb jeleknek sem adtak többé hitelt. A' következő napokon annyira mentek zúgolódásokban, hogy már tovább lehetetlen lett volna Kolumbusnak az ő dühösségeket el-kerülni, hanemha következő nap olly világos jeleit mutatta volna az Isteni gondviselés a' nem megszűve lévő földnek, hogy a' felől nem kételkedhettek.

Oktobernek 11-dik napján láttak sok zöld kákákat, nádagat, veres gyümölcsökkel meg-rakott töviset, sőt fogtak-ki egy botot is, mellynek emberi kéz által kellett
tsi-

tsináltatni. Ezek után nem kételkedvén Kolumbus a' száraznak közel való lételéről, estve könyörgés után egy hatalmas beszédben a' Hájósoknak szívekre terjesztette, melly nagy hálá-adással tartozzanak az Úrnak; a' ki meg.örzötte őket, 's kellemetes időt szolgáltatott egész útjokban. Kérte őket, hogy vigyázzanak ez éjtszakán, mert a' földet más nap bizonyosan meg-látják. Eszekbe juttatta a' harmintz arany eküt, 's azon kívül a' maga részéről egy bársony pruzlit ígért annak, a' ki leg-először a' szárazt meg-látja. Tíz órakor bé-ment háló-szobájába, 's az ablakon vigyázzván, látott egy kis világosságot, melly láttatott mozogni, hol lassabban, hol pedig nagyobbán égni. Bé-szólítván egy Goutiér nevű hajóst, meg-parantsolta néki, hogy erre a' világosságra vigyázzon, mert a' hol az a' tűz ég, ott embereknek kell lakozni. Éjfélt után két órakor egy Friána nevű hajós *földet* kiáltott, de a' jutalom tsak ugyan Kolumbusé lett, a' ki leg-először a' világosságot észre vette. Nem megszűve lévén a' száraztól, minden hajókat meg-állítottak, 's nagy nyughatatlansággal várták a' napnak fel-költét, hogy a' régen óhajtott földet meg-láthassák.

Alig tetfzett-fel a' hajnal, mikor meg-láttak előttök egy Szigetet, mellynek hossza mint-egy tizen-öt mért-föld lehetett. Kimond-

mondhatatlan örömmel szemlélték egyenes fíkjait, zöldellő fájit, tsergedező patakjait, és számos Lakosait, a' kik nagy tsudálkozással futottak a' partra, élő-állatoknak gondolván az ifzonyú hajókat. Mihelyt a' vas-matskákat le-botsátották, 's a' tsónakot a' hajóból a' vízbe vetették, bé-mentek abba Kolumbus és a' más két Kapitányok egynéhány jól fel-fegyverkezett emberekkel, 's a' Királyi zászlóval, mellynek egyik oldalán volt varva egy F. és zöld kereszt, a' másikon pedig a' Ferdinánd és Isabella nevek.

Mihelyt a' szárazra ki-értek, mindnyájan térdeikre estek, örömben firtak, 's az ISTENnek irgalmasságát magasztalták. Kolumbus a' Szigetet nevezte San Salvador, vagy Idvezítő Szigetének, 's azt Ferdinánd számára el-foglalta. Akkor a' Spanyolok újra meg-esmérték Kolumbust Admiráljoknak 's Vitzé-Királyoknak, és engedelmet kértek tőle, hogy olly fok méltatlanságokkal illeték az úton.

Az Indusok vagy vad-emberek, kik a' Szigetben lakoztak, meg-állottak körülötök tsupa mezítelenen, a' kiknek Kolumbus üvegből tsináltt nyakra-valókat, 's egyéb tsetse-betséket ajándékozott, mellyeknek feltetbb örültek. Olly kevés képzelődések volt az Európai fegyverekről, hogy a' kardokat vasoknál fogva emelték-fel. — So-
kak-

kaknak feb-helyek láttattak vállaikon, mellynek okát mikor a' Spanyolok holmi jelek 's mutogatások által kérdezték tőlök, azt felelték, hogy más Szigetbéliekkel hartzoltak, kik reájok ütöttek. Nem vólt femmi vas a' Szigetben, hanem minden fegverjek állott hofzszú fa lándsákból, mellyeknek végekre éles hal-tsontokat vertek. Az órrok' tzim-pájokról függöttek-le némelly arany darabotskák, 's mikor kérdezték a' Spanyolok, hol vették azokat, az újjaikkal mutogattak, hogy igen fok terem olyan egy más Szigetben, a' hol fok Királyok és népek lakoznak. Bövölködtek Papagaj tollakkal 's pamukkal, úgy hogy nagy gombolyag pamuk fonalakat adtak a' Spanyoloknak egy kis fényes üvegért, melly egy pénzt fem ért vólna.

Oktobernek 16-dik napján vizsgálódott Kolumbus a' Sziget körül, el-indúlván egy-néhányad magával a' tsónakon, és számos Indusok kísérték ötet az ő kis tsajkájokkal, mellyek élő-fáknak törsokeiből tsináltattak. Némellyekben tsak két 's három, másokban pedig negyven emberek is el-fértek. Azután vízfsza-menvén a' nagy hajókhoz, Oktobernek 19-dik napján fel-húzatta a' vitorlákat, el-indúlt más Szigeteknek keresésekre el-vivén magával egynéhány Indusokat, hogy néki némi-némüképpen tolmátsi, és a' több vad-embereknek biztatójik légyenek.

Ta-

Talált ismét egy Szigetre, melyet nevezett Isabellának, mely a' Sán Sálvador mellett lévő egyéb apró Szigeteket szépségével és termékenységével meg-haladta. A' patsirták 's egyéb éneklő madarak olly nagy fereggel repdestek benne, hogy tsak nem a' napnak világát is el-fogták. Kolumbus a' szárazra menvén 's a' gyönyörűséges fíkokon 's réteken járkálván, azt a' Spanyol Király' számára a' zászlónak ki-terjesztése, 's egyéb tzeremoniák által el-foglalta. Egy tó mellett a' Spanyol hajósok meg-öltek egy krokodilust; melyet a' Szigetnek' lakóji Jvanásnak neveztek, 's mellynek hofzsa hét láb vólt. Először irtózással néztek rá, de azután meg-nyúzván a' húsát meg-ették, mint-hogy a' Szigetben lakozóknak is e' vólt legkedvesebb eledelek. Beljebb menvén a' Szigetbe, találtak egy fok kunyhókból álló Városra, mellynek Lakosai mind el-futottak. Kolumbus meg-parantsolta a' Hajósoknak, hogy semmijekhez se nyúljanak, a' melly is az Indusokat úgy néki bátorította, hogy víz-fza-szivárgottak, és holmi bakatellákért hasznosabb dólgoakat adtak tserében a' Spanyoloknak.

Látván Kolumbus, hogy ezek az apró Szigetek mind igen egy formák, azoknak vizsgálásokkal foká az időt nem töltvén, felhúzta vitorláját 's el-indúlt Délnek, annak a' föld-

földnek keresésére, mellyet Kúbának neveztek, és igen dítsertek előtte. El-érvén oda Oktobernek 28-dik napján, gyönyörűséggel szemlélték mindnyájan annak halmait, völgyeit, számos folyó-vizeit, és mezejeit. Hogy a' benne lévő Lakosokat meg-esmérhessék, annak Északi részén ki-kötöttek egy folyó-víznek torkában, melly mellett láttak hét házakat, mellyeknek Lakóji elfutottak, ott hagyván hálójokat, köteleiket, 's egy kutyájokat, melly nem tudott ugatni. Semmijeket sem engedvén illetni Kolumbus, el-indúlt, hogy a' Szigetnek más részeit vizsgálja-meg. El-indulván, ismét ki-kötöttek egy-folyó-víznél, mellyet Máresnek neveztek, melly az elsőnél nagyobb volt, úgy hogy a' hajó könnyen fel felé mehetett benne. Igen sok emberek lakoztak a' part körül, de őket látván, mindnyájan az erdőbe futottak. Hogy azért őket magokhoz édesíthessék, egy Indussal, kit a' Sálvador Szigetéből hoztak, két Spanyol el-küldött Kolumbus, hogy igyekezzenek a' vad-embereket nyájasságokkal meg-nyerni.
(a' többit máskor.)

A' Találós Mese volt az öt *Érzékenysé*g, a' Rejtett Szó *Sajtó*, mellyben van *Sajó, sajt, ajtó, jó, tó, só,* 's a' t.

Talá-

Találós Mese.

Sem test fem nem lélek vagyok, 's szép fo-
bában

Lakom ; de kis rézfem van az ostobában.
Tudjuk már mondjátok, még nem, de értsétek
Gyakran aztaltokon vagyok kedves étek.

Rejtett Szó.

Leg-inkább ott lakom hol vagynak fok Papok
'S Szavokra minden nap fok ütleket kapok.
Ha tűz vagy halott van engem' jól meg-vernek
Mintha oka vólnék tűznek 's hóltt ember-
nek.

Az oka talám ez , hogy olly néma vagyok
Hogy ha tsak rem ütnek mindenkor hall-
gatok.

Négy végső lábamra fzeretnél fziert tenni,
De a' két elsőtől nem könnyü rá menni.
Nints olly állat mellyben meg nints az öt lá-
bom ,
Első 's három végső, a' szokott szóllásom.—

